KIYAMET

(kıyamet, saat, tedmîr, **helak,** din günü)

Kur'an'da 70 yerde geçmektedir. Deyimin kökü olan 'kıyam'dan türemiş kelimelerin sayısı ise 200 civarındadır.

Kıyamet, kıyam mastarından türemiş olup, ayağa kalkmak, dikilmek, saygıyla beklemek anlamındadır. İlginç noktalardan biri, kıyamet kelimesinin yevm (gün) kelimesiyle, kıyamet günü mânâsında her seferinde birleşik kullanılmasıdır.

Kıyamet, içinde yaşadığımız dünyanın ve evrenin parçalanıp dağılması ve bütün şuurlu varlıkların hesap vermek üzere Yaratıcı'nın huzurunda, mahiyetini bilemeyeceğimiz bir biçimde kıyam etmesi olarak bilinir. O gün, Allah bütün tartışmaları sonuçlandıracak, çelişmeleri bitirecek ve hayat serüveninden herkesi hesaba çekerek iyilikle kötülüğün karşılıklarını verecektir. (2/113; 3/185; 4/87; 21/47; 22/9) Kur'an bugüne din günü demekte ve onun tek yargıcının Allah olduğunu belirtmektedir. (1/3) Allah, ayrıca Kayyûm'dur. Onun isim-sıfatlarından biri olan Kayyûm, kıyametle aynı kökten türemiş olup kıyamet gününün yöneticisi, önünde varlıkların kıyam ettiği kudret, her türlü fiil ve tasarrufu elinde tutan Yaratıcı demektir.

Buraya kadar anlattıklarımız, kıyametin akla ilk gelen mânâsıdır. Bu anlamdaki kıyamete 'büyük kıyamet' diyebiliriz. Kur'an iyi tetkik edildiğinde görülür ki, bu büyük ve genel kıyametten başka çok sayıda küçük kıyametler de bulunmaktadır. Hayat sahnesinde her an milyonlarca kıyamet yaşanmaktadır. Evren bünyesinde bir hiç denecek kadar küçük bir yer tutan insan vücudunda da her an binlerce kıyamet yaşanmaktadır. Kur'an'a göre, her varlık bir âlemdir ve her âlem birçok kıyamete sahnedir. Ve yerküre de, bir gün içinde bulunduğu güneş sisteminin kıyametlerinden birinin konusu olacaktır. Güneş sistemi, içinde

bulunduğu bir başka bütünün, o da bir başka bütünün parça kıyametleri olacaktır. Kur'an'm ifadesiyle, "Yaratıcı'nın yüzünden başka her şey helak olacaktır. Hüküm, ancak O'nundur ve hepiniz O'na döndürüleceksiniz". (Kasas, 88)

Toplumların da kıyametleri vardır.

Kutsal metinlerde geçen kıyamet kelimesi, şuraya kadar açıkladığımız kıyametlerden bazen birini, bazen öbürünü, bazen de hepsini birden ifade eder. Ayet veya hadis, bir sosyolojik değerlendirme yapıyorsa, kıyamet sözü toplumun çöküşü anlamını taşıyacaktır. Kur'an bu durumda, tedmîr, helak, inkılap... gibi çöküş ve batış ifade eden tabirler kullanır. Hz. Peygamber bu durumlarda bazen de doğrudan doğruya 'kıyamet' sözcüğünü kullanmaktadır. Örneğin, bir hadiste: "Emanetler, görevler layık olmayanlara verildiğinde kıyameti bekle" denilmektedir. Buradaki kıyamet, toplumun çöküşüdür. Çünkü emanetlerin ehil olmayan ellere geçmesi, toplumu yıkar, yerküreyi yıkıp yıldızları parçalamaz. Yani, burada bir sosyolojik kıyamet söz konusudur. İsra suresi, 16. ayet, yukarıda değindiğimiz 'tedmîr' (yerle bir etmek) tabirini kullanarak müthiş bir toplumsal kıyamet tablosu çiziyor:

"Biz bir ülkeyi/medeniyeti mahvetmek istediğimizde, onun servet ve nimetle şımarmış elebaşlarına emirler yöneltiriz/onları yöneticiler yaparız da onlar, orada bozuk gidişler sergilerler. Böylece o ülke/medeniyet aleyhine hüküm hak olur; biz de onun altını üstüne getiririz."

Burada da bir sosyolojik kıyamet tablosu çizilmektedir. Yaratıcı Kudret, toplumu sömüren, şımarmış, azmış odaklara fırsatlar veriyor, fakat onlar buna kulak asmayarak zulüm ve tahriplerine devam ediyorlar. Nihayet, o toplum batıyor.

Biz bu batışları, değişik isimler ve tablolar olarak seyrediyoruz. Sistemler, rejimler çöküyor, devrimler birbirini izliyor, imparatorluklar dağılıyor ve nihayet dünya haritası durmadan değişiyor. Bütün bunlar, din terminolojisindeki kıyamet deyiminin belirirleridir.

Toplumsal kıyamete sebep olacak birçok olumsuzluk da hadislerde ifadeye konmuştur. Bunlardan bazıları şöyle:

"İnsanların en hayırlıları, ahmak, aptal diye adlandırılmadıkça kıyamet kopmaz." (Tirmizî'den naklen, Aclûnî, 21351)

"İnsanlar öyle bir zamanla karşılaşırlar ki, herkes kurtlaşır ve kurt olmayanları ötekiler yer." (Taberânî'den naklen Aclûnî, 2/279)

"Kur'an göklere yükselip de 'Allah'ım, beni okuyorlar, fakat benimle amel etmiyorlar' diye yakarmadıkça kıyamet kopmaz. Bu yakarış üzerine de Kur'an, insanlar arasından alınıp göklere çıkarılır." (Aclûnî, 2/351)

"İnsanlar kendilerine ait mescitlerle övünme yansına girmedikçe/ mescit yapma yansına girmedikçe kıyamet kopmaz." (Ebû Davûd ve Nesaî'den naklen, *et-Tâc,* 1/243)

Kıyametin arefesi sayılacak zamanlara, hadis dilinde, âhir zaman/zamanın âhiri deniyor. Çöküşün arefesi demektir. Hangi kıyametten söz ediyorsanız âhir zaman onun arefesi olacaktır. Örneğin küresel felaketlerden söz ettiğimizde âhir zaman bu felaketlerin arefesi olur. Günümüzde dünyamız, işte böyle bir arefenin içindedir.

Demek oluyor ki; Kur'an'da kıyamet kavramını üç anlamda bulabilmekteyiz:

1. Evrenin kıyameti.

2. Yerkürenin kıyameti, yani küresel afetler sonucunda yeryüzünde hayatın sona ermesi veya sona yaklaşması.

3. Toplumların kıyameti, yani toplumsal çöküş.

Şimdi bu üç kıyametle ilgili kısa açıklamalar getirelim:

EVRENİN KIYAMETİ: SAAT

Saat sözcüğü, tam 48 yerde kullanılmıştır. Bunların 6 tanesi kelimenin günlük dildeki anlamında yani vakit göstermek içindir.

Diğer kullanımlar, evrenin kıyameti anlamındadır. Kur'an, "Saat yaklaştı" diyor ama bu saatin vaktini söylemiyor. Beyyinenin tam şekli şudur:

"Yaklaştı insanlara hesapları! Ve onlar hâlâ gaflet içinde yüz çevirip durmada la r. Rablerinden kendilerine ulaşan, söze bürünmüş her yeni öğüt ve hatırlatmayı ancak eğlenerek dinliyorlar. Kalpleri hep oyun ve oyalanmada." (Enbiya, 1-3)

Büyük kıyametin yaklaştığına alâmet sayılabilecek neler var? Şu temel göstergelerden söz edebiliriz:

1. Peygamberliğin bitişi:

Peygamberlik Hz. Muhammed'le sona erdirilmiştir. Bunun temel anlamlarından biri de insanoğluna verilen krediler döneminin bitip hesap döneminin geldiğidir. Bunun içindir ki Son Peygamber'e 'Âhir Zaman Peygamberi' denmiştir.

Âhir zaman, krediler döneminin bittiği zamandır. Öyle olduğu içindir ki "İnsanların hesapları yakınlaşmıştır." Enbiya 1-3 gösteriyor ki hesap döneminin yaklaşmış olmasına rağmen, insan görev ve sorumluluğunu savsaklamakta ısrar ediyor. O halde, 'küllî helak' demek olan büyük kıyamet gerekli olmuştur. Bu kıyamet iledir ki, "Her şey helak olacak, sadece Yaratıcı'nın yüzü kalacaktır." (Kasas, 88)

"O gün yerküre başka bir yerküreye dönüştürülecektir. Gökler de öyle. Ve hepsi tek ve Kahhar olan Allah'ın huzurunda dikilecektir." (İbrahim, 48)

2. Ayın yarılması:

Ayın yarılması, büyük kıyametin alâmetlerinden biri olarak gösterilmektedir:

"Saat yaklaştı, Ay yarıldı. Bir ayet-alâmet görseler yüz çeviriyorlar ve şöyle diyorlar: 'Sürüp giden bir büyüdür bu!' Yalanladılar; kendi heves ve kuruntularına uydular. Oysaki her iş ve oluş karara, ölçüye ve düzene bağlanmıştır." (Kamer, 1-3)

Bir kıyamet alâmeti olan Ay'ın yarılması' nedir?

Geleneksel rivayetçi anlayış bunu Asrısadette ayın iki parçaya bölünüp sonra tekrar birleşmesi olarak gösterir. Böyle bir şey,

Kur'an'ın "asla değişmez!" dediği sünnetullaha aykırıdır. Bu ifade, başka bir gerçeğe, sünnetullaha aykırı olmayan bir gerçeğe işaret etmelidir. O gerçek, 1969 yılında Ay'a inilmesi ve oradan bazı ay parçalarının dünyaya getirilmesidir. Bu büyük bir olaydır, bir alâmettir, ihtardır.

3. Semanın dumanla kaplanması:

Küresel afetlerle ilgili bilimsel söylemleri ve uyarıları dikkate aldığımızda, Kur'an'ın, aynı anda evrenin ve yerkürenin kıyameti ile ilgili alamet sayılabilecek ürpertici uyarılarından birinin de atmosferin zehirli gazlarla dolması olduğunu söyleyebiliriz.

Şöyle deniyor:

"İş, onların sandığı gibi değil! Bir kuşku içinde oynayıp oyalan maktalar. Artık sen göğün açıkça izlenen bir duman getireceği günü gözle. İnsanları kuşatıp sarar. İnletici bir azaptır bu. 'Ey Rabbimiz, kaldır bizden bu azabı! Biz gerçekten müminleriz.' Nerede onlarda öğüt almak? Yemin olsun, delillerle açıklayan bir resul gelmişti onlara. Ama ondan yüz çevirdiler ve şöyle dediler: 'Eğitilmiş bir mecnun!' Biz azabı biraz kaldırırız; siz eski halinize tekrar dönersiniz. Gün gelir, en büyük vuruşla vururuz biz! Şu bir gerçek ki, intikam da alırız biz!"

Ayetlerin sözünü ettiği duman, zehirli gazların atmosfere yaydığı zehirli dumandır. Bu zehirli duman yüzündendir ki ozon delinmiştir. Anılan zehirli gazlar yüzünden atmosfer bizim için artık koruyucu olmaktan çok tehdit olmaya başlamıştır. Ne ilginçtir ki Kur'an bir yerde, gökten bahsederken şöyle diyor:

"Sizin rızkınız da göktedir, tehdit edildiğiniz şey de." (Zâriyât, 22)

Milyonlarca yıl rızık ve bereket akıtan sema, artık bir tehdit unsuru olmaya başlamıştır. Sebep, elbette ki insanoğludur.

Göklerdeki tehdidin iki başı var: Biri zehirli gazlar, ikincisi uzay silahlan. O halde, Kur'an'ın bahsettiği "Büyük vuruş yaklaşmıştır" diyemez miyiz? Kur'an'ın beyanlarına, günümüz bilim çevrelerinin ekledikleri şunlardır:

Zehirli gazların atmosferi tahribi sonucu kirlenen hava yüzünden doğal kaynaklar tahrip olacak, yaşam alabildiğine zorlaşacak.

Hepimiz bilmekteyiz ki, havanın zehirlenmesi ozonu delmiş ve bu delik, Stephen Hawking'in deyimiyle Amerika kıtasının üç katı bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu delik yüzünden dünya korkunç bir radyasyon ve ultraviyole yağmurunun tehdidi altındadır. Bizzat Hawking, bu olumsuz gelişmenin bir kıyamet alâmeti olduğunu söylemektedir.

4. Yeryüzünün çölleşmesi:

Buzullardaki erime, ısının şiddetini artırarak yeryüzünü bitki örtüsü bakımından gitgide zayıflatacak, sonunda en mümbit topraklar bile çölleşecek. Kur'an, bu olgudan bir kıyamet alâmeti olarak açıkça söz etmektedir. Temel beyyineler Kehf suresinde verilmiştir. Birincisi, genel durumu gösteren 47. ayettir. Şöyle diyor:

" O öyle bir gündür ki dağları yürütürüz; yeryüzünü çırılçıplak görürsün. İnsanları huzurumuzda toplamış, içlerinden hiçbirini hesap dışı bırakmamışı/dır."

İkincisi, bu, 'çırılçıplak bırakma'yı ayrıntılayan **7** ve **8.** ayetlerdir. Şöyle deniyor:

"Biz, yeryüzündeki şeyleri bir süs yaptık ki, insanları, içlerinden hangisi iş ve üretim yönünden daha güzeldir diye imtihan edelim. Ve şu da bir gerçek ki, biz, yeryüzündeki her şeyi, bitki bitirmeyen/ kıtlık ve ölüme yol açan kupkuru bir toprak haline elbette getireceğiz."

Bu ayetler gösteriyor ki yeryüzü bir gün, üzerindeki mevcut bitkilerle birlikte kuruyacak ve kıtlıklara, ölümlere yol açan bir kavruk toprak parçasına dönüşecek. Yeryüzünün bu durumunu göstermek için 'sa'îd' sözcüğü ile ona sıfat yapılan 'cürüz' sözcüğü seçilmiştir. Sa'îd, yeryüzü demektir, (bk. Râgıb) Cürüz ise hiç ot bitirmeyen veya sonradan bu hale gelen toprak demektir. Cürüzde ayrıca kıtlık, hayvan ve insanların açlıktan ölümü gibi anlamlar da vardır. Bu kökten gelen 'çereze', insan ve hayvan kümelerinin helak olması demektir. (Fîrûzâbâdî, *el-Kaamtıs;* Râgıb, *el-Müfredât)*

Buz dağlarının erimesiyle artacak olan sıcaklığın yeryüzünü getireceği son, işte budur. Bu sonun dehşetini insanlığa en çarpıcı

biçimde anlatan ünlü fizikçi Stephen Hawking şunu söyleyebilmiştir:

"Korkarım ki, dünyamızın atmosferi ısına ısına, kaynayan sülfürik asitli Venüs'e benzeyecek."

Stephen Hawking, bizim Kur'an'dan hareketle altını çizdiğimiz uyarıların hemen tümünü, bir fizikçi sıfatıyla tek tek dikkatlere sunarak insanlığın önümüzdeki bin yıl içinde yok olma tehlikesiyle yüz yüze bulunduğunu ilan etmiştir.

Bitki örtüsünden tamamen yoksun bırakılıp kavruk bir toprağa dönüştürülen yeryüzü kutsal metinlerdeki cehennemin ta kendisidir. Zaten cennet de yeşillikler, sularla dolu toprak parçası demektir. İşte, o cennete layık olmasını bilmeyen insanoğlu, bu son tasvirdeki cehenneme yuvarlanacaktır. Ne ilginçtir ki, kıyametten söz eden bir ayet, bu müthiş olayı 'yeryüzünün bir başka yeryüzüne dönüştürülmesi' olarak tanıtmaktadır. (14/48) Ayetin ardından gelen ayetlerde ise cehennemi hak edenlerin karşılaşacakları son anlatılmaktadır.

İnsanlığın hesabı görüldükten ve iyilerle kötüler ayrıldıktan sonra ne olacağını gösteren ayetler de ibret vericidir. Bu ayetlere göre, iyiler cennete sevk edilecek ve şu duayı yapacaklar:

"Hamdolsun o Allah'a ki bize vaadini yerine getirdi; bizi yeryüzüne mirasçılar yaptı. İşte, cennetten istediğimiz yerde konaklıyoruz. İş yapıp değer üretenlerin ödülü ne güzelmiş!" (Zümer, 74)

Bu beyyine, cennetin, 'bir başka şekle dönüştürülen' yeryüzünde kurulacağını ve cennete gitmenin de esasında Allah'ın lütfettiği bir, 'yeryüzüne mirasçıhk' olduğunu gösterici mahiyettedir.

4. Kutup bölgelerindeki buz kütlelerinin erimesi:

Hesap, azap ve kıyametten söz edilen ayetlerin ikisinde, 'yerkürenin uçlarından sürekli azaltmalar yapıldığı' söylenmektedir:

"Görmüyorlar mı ki biz o verküreve geliyor, onu uçlarından eksiltiyoruz. Allah hükmeder; O'nun hükmünü denetleyecek de yoktur. Hesabı çok çabuk görür O. Onlardan öncekiler de tuzak kurmuştu, ama tüm tuzaklar Allah'ındır. Her benliğin ne kazandığını O bilir.

Kâfirler de bilecek sonsuzluk yurdu kimindir!" (Ra'd, 41-42)

"Gerçek şu ki, biz onları ve atalarını, ömür kendilerine uzun gelecek kadar nimetlendirdik. Hâlâ görmüyorlar mi ki, biz verküreve geliyor, onu uçlarından eksiltiyoruz. Galip gelenler onlar mı? De ki: 'Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum.' Ama sağırlar, uyarıldıklarında çağrıyı işitmezler."

Geleneksel müfessirler bu ayetlerdeki 'uçlardan eksiltme'yi, yerkürenin iki ucunun bir miktar basık olduğunu söyleyerek izah etmişlerdir. Bu doğrudur. Nitekim, Kur'an, Naziât suresi 30 ayette buna değinmiştir. Bahsimiz olan ayetlerdeki ifade ise daha başka bir gerçeğe dikkat çekmektedir. Bu dikkat çekilen olgu, bir azap ve tehdit olgusu olarak öne çıkarılmaktadır.

İkincisi, ayetlerde kullanılan fiil, geçmiş zaman değil, devamlılık ifade eden muzarî' kipidir. Bu kullanım gösterir ki, iki uçtan eksiltme, olup bitmiş bir iş değil, devam eden bir iştir. Gerçek olan şu ki, yerküredeki ısınma, kutuplardaki buzulların erimesini hızlandıracak ve bu yüzden o noktalarda bir eksilme gerçekleşecektir. Kur'an'a göre, bu eksilme, insanı tehdit eden ayet-alâmetlerden biridir. (Bu konuda ayrıntılar için bizim, bir devrim eser olduğuna inandığımız *'KüreselÂfetler'* adlı kitabımıza bakılmasını önemle tavsiye ederiz.)

BİR KIYAMET ALÂMETİ: DABBETÜ'L-ARZ

Kur'an, yerkürenin kıyametinin yaklaşmasının alâmetlerinden biri olarak Dabbetül Arz denen bir varlığın çıkışından da söz etmektedir. Nemi suresi 80-85. ayetler insanoğlunun, kötülükleri yüzünden uğrayacağı sonu (kıyameti) anlatırken, bu sonun geldiğini gösteren belirtilerden biri olarak, yeryüzünden bir dabbenin çıkacağına dikkat çekmektedir.

Bu konunun ayrıntıları bu eserin *Dabbetül Arz* maddesinde verilmiştir.